Жив собі колись у підземеллі замку Обу старий-старезний гном із сивою бородою, такою довгою, що міг нею двічі обперезатися. Він мав десь років із сімсот і, певне, був найстаріший у тій місцевості. Навіть гном, що оселився в церкві,— а йому теж було вже років із п'ятсот,— звав його дідусем. А всі інші просто вважали його пращуром гном'ячого роду.

Той гном був добрий домовик, хоч і мав свої примхи.

Оселився він у баштовій печері — найглибшому підземеллі, куди в давнину кидали найгірших і найнебезпечніших злочинців, і вони вже ніколи не бачили денного світла.

Гном собі влаштував там справжній палац, зручний і розкішний. Не бракувало в тому палаці і куп сміття, і щербатих глеків, і старих мат, і непарних черевиків та рукавиць, і поламаних іграшок, і віконних рам без скла, і цебер без дна, і поїдених мишами книг без палітурок — що й казати, все мав той гном. Башта була дбайливо заснована павутинням різних візерунків і оточена калюжами, що з плином століть дедалі дужче тхнули багном.

Ось у тому пречудовому місці й оселився старий гном. Там йому було так добре, що він рідко покидав свій палац. І взагалі він не дуже шанував інших гномів, тому й не шукав їхнього товариства.

— Світ змізернів,— бувало, любив він казати.— Гноми тепер тільки те й роблять, що лагодять дітям іграшки, чистять черевики та замітають хату. От у мої часи були гноми! Вони скелі вергали і башти будували.

Старий гном мав тільки двох друзів і часом їх навідував,— того гнома, що оселився в церкві, і колишнього замкового сторожа Матса Мюрстена.

У церковного гнома старий бував кожні двадцять років. І кожні двадцять років церковний гном приходив у гості до підземелля в замку.

Вони спорудили собі підземний хід із замку до церкви, про який гомоніли всі в тій місцевості, але ніхто його не бачив.

А з Матсом Мюрстеном старий гном зазнайомився теж давно, ще коли той був дванадцятирічним хлопцем.

Матс якось шукав у замкових льохах старих куль і несподівано знайшов підземний хід. Хлопчик захотів дізнатися, куди він веде, і, не довго думаючи, порачкував туди. Та не встиг він пролізти й кількох метрів, як десь згори скотився великий камінь і затулив позад нього вхід. Проте Матс не злякався. Кудись хід та виведе, міркував він собі. Та леле! Хід раптово почав звужуватися, і невдовзі хлопець так застряг у ньому, що не міг рушити ані вперед, ані назад.

Так він сидів би там і досі, якби випадково не вийшло, що саме того дня старий гном із замку вибрався в гості до церковного гнома. От він і здибав хлопця, що застряг між камінням, наче миша в пастці.

Старий гном був добродушний. Усі гноми, хоч і вразливі, але добродушні. Він спитав Матса:

— Що ти тут робиш?

— Шукаю старих куль,— відповів тремтячим голосом Матс.

Гном зареготав.

— Тримайся міцно за мою халяву, і я тебе витягну. Матс у темряві нічого не бачив, але простяг руку і вчепився за гномову халяву.

І за хвилю гном витяг його з підземелля, лише каміння зашурхотіло. Потім сказав:

— Лізь у дірку.

Матс поліз і здивовано побачив, що він опинився в церкві, де піп саме вбирався правити службу.

— Чи ти ба! Що ти робив у церковному льоху? — запитав піп.

Матс подумав, що піп не страшніший за гнома, тому бадьоро відповів:

— Шукав старих куль.

Піп не зареготав, бо не випадало сміятися в церковному вбранні. Він мовчки показав на двері, і Матс побіг, тільки п'ятами блиснув.

Отак гном із Матсом познайомилися.

Матс не бачив гнома, бо гноми звичайно в своєму сірому одязі і в чорних смушевих шапках невидимі. Аж як гном скине шапку, тоді його стає видно. Але гном завжди допомагав Матсові.

Так минали роки. Матс став сторожем у замку, а тоді й сам постарівся і передав сторожування чоловікові своєї онуки. Тепер він мав вісімдесят років, але не розлучався з замком. Цілими днями він вештався по ньому: то лагодив поламані віконниці, то скидав сніг чи спускав воду, що збиралася на даху. І коли працював отак, часто зустрічав гнома, тільки що не бачив його. Гном так само дбав про замок, бо обидва старі любили його більше за все на світі. Власне, крім них, ніхто й не піклувався про ту стародавню будівлю. Мовляв, хай собі стоїть поки може, а як завалиться, то хай валиться. А той замок не раз горів, його руйнував час, долали зимові морози й літні дощі, вітер завивав у його димарях, миші точили його підлоги, дятли довбали рами, в ньому западали підземелля й хилилися башти. І він уже давно лежав би в руїнах, якби не дбав про нього гном. А тепер гном знайшов собі вірного помічника — старого Мюрстена.

І його сімсотлітнє серце розтало — він не витерпів, зняв з голови смушеву шапку, І сторож побачив його.

Щоправда, Матс Мюрстен мало не впав зі сходів, як угледів маленького горбатого дідуся з довгою сивою бородою, що приязно всміхався йому! Він уже хотів перехреститися, коли гном спитав:

— Ти злякався мене?

— Ні, — відповів, затинаючись, сторож.— А з ким я маю честь...

Гном засміявся.

— Та ти ж уже не раз мав таку честь! Пам'ятаєш, хто витяг тебе з підземелля, як тобі було дванадцять років? Хто гасив тобі свічку, як ти засинав над книгою, і хто знайшов у воді твої черевики, як ти впав з човна? Хто, як ти спав, цілими ночами ходив по замку й заглядав, чи добре замкнені двері? То я, Матсе. Ми таки давненько знайомі, а тепер будемо й друзями.

Сторож дуже здивувався. Він уже здогадувався, кого здибав. Далі вони оглядали замок разом, а як дійшли до башти, гном сказав:

— А чи не спустишся ти в печеру й не поглянеш, як я живу?

— А чого ж, можна,— погодився Матс, хоч на серці йому зробилося жаско. Але хотілося спуститись у печеру, бо він там ще зроду не був.

Він поліз за гномом у темряву, звідки віяло крижаним холодом і тхнуло цвіллю та вологою.

— Правда, гарне в мене житло? — запитав гном.

— Та як на чий смак,— ввічливо відповів Матс.

Саме тієї миті під ногами в нього затріщали щурячі кісточки.

— Авжеж, у вас, людей, химерний смак. Усяк пнеться вище до сонця, — засміявся гном.— А мені найкраще тут. Аж дихати легше. А яке в мене світло! Ось побачиш, краще за сонце. Мурцю, де ти в біса ділася? Ходи, присвіти моєму приятелеві.

З найдальшого кутка підземелля стрибнуло щось темне, вилізло на камінь і розплющило двоє блискучих зелених очей.

— То не кицька? —запитав сторож. Він уже хотів би бути якнайдалі звідти.

— Еге ж, то кицька Мурця. Але вона не завжди була кицькою. Тепер вона в мене за сторожа, та й погомоніти я можу тільки з нею, коли вона не дуже сердита. Ти про всяк випадок не підходь до неї близько. Та, власне, товариства я й не прагну, а от сторожа мені треба. Хочеш поглянути на мої скарби?

— Щиро дякую, я не цікавий,— відповів Матс. Він аж здригнувся, коли подумав, що йому доведеться побачити ще щось таке жахливе, як гномове житло й світло.

— Глянь, глянь,— уже ображено сказав гном.— Тобі, либонь, здається, що я бідний. Ось вони.

Він відімкнув засновані павутинням іржаві двері, кицька стрибнула туди й освітила своїми іскристими очима льох, повний золота, срібла, самоцвітів, дорогих уборів, обладунків та інших коштовностей.

Гном ласкаво поплескав сторожа по плечі.

— Бачиш, я не такий злидар, як ти, певне, думав. Усе це я чесно надбав. Щоразу, як у замку була пожежа або як його грабували вороги, я нишком ховав ці коштовності, бо вони б однаково згоріли чи дісталися до рук розбійникам.

— А що ж ти робиш із цими скарбами? — несміливо запитав Матс.

— Що роблю? Оглядаю їх удень і вночі, оберігаю їх. Тепер ти бачиш, що я маю добре товариство.

— А якби тебе хто пограбував? — спитав сторож.

Кицька зрозуміла його слова. Вона так блимнула очима, що старий перелякався.

Тоді гном мовчки підвів його до інших дверей. Там щось вило, наче тисяча диких звірів.

— Лихі люди не раз посягали на моє добро,— люто прохрипів гном.— Ось вони там сидять, ті розбійники. Всі вони стали вовками. І якщо ти поласишся на мій скарб, то тебе теж чекає така доля.

— Боронь мене боже! — несамохіть вигукнув сторож.

Він був такий наляканий, що гном знову розвеселився.

— Пробач,— сказав він.— Я зовсім забув, що ти мій гість. Я б пригостив тебе квашеною павутиною чи маринованою водою з калюжі. Та, мабуть, ти до такого не звик. То я вже дам тобі вина. Ходи зі мною.

Гном узяв келих, наточив з бочки якоїсь рідини й подав Матсові.

Тому аж мороз пішов поза шкірою, проте він боявся відмовитись, щоб знову не образити гнома. Він сьорбнув з келиха й переконався, що то найкраще вино.

— Звідки ти маєш таке добре вино? — спитав він гнома.

— Це дуже давнє вино. Воно набиралося міцності довгі роки. А келих залиши собі на згадку про мене.

— Дуже дякую,— сказав сторож.— Післязавтра в нас весілля. Виходить заміж моя правнучка. То, може, ти був би такий ласкавий і прийшов на весілля...

— Я подумаю,— відповів гном.

Після цього сторож повернувся з підземелля і поклав собі більше ніколи туди не ходити.

А тим часом у замку панувала метушня, бо сторож надумав улаштувати весілля своїй правнучці в просторих замкових залах.

І диво дивне! За одну ніч у замку все було готове. Всі побиті вікна раптом стали засклені, всі поламані сходи полагоджені, всі повалені димарі вимуровані наново. Люди чудувалися, а старий Матс знав, хто доклав до того рук. Він був і радий, і боявся, що скажуть гості, як на весіллі побачать гнома.

І ось почалося весілля. Та гном, хоч і був серед гостей, але не показувався їм. Коли треба було наповнити келихи, чиясь невидима рука наповняла їх, як треба було прислужитися молодій, хтось невидимий слугував їй.

Але найбільше диво сталося, коли почалось вінчання. Хтось невидимий надів молодій на палець каблучку з великим діамантом, а на голову — корону з самоцвітами.

І знову люди вражено перемовлялися, казали, що, певне, сторож знайшов у замку скарб. А старий Матс і не заперечував того. Боявся тільки, щоб не опинитися в брехунах, як часом гном покажеться гостям.

Коли гості сіли до столу, старий Матс відчув, що біля нього начебто примостився гном. А за деякий час той і справді пошепки озвався:

— Можна мені взяти Мурці трохи сухариків?

— Бери хоч цілий кошик,— сказав сторож.

— Та ні, вистачить і цих, адже вона їсть раз у п'ятдесят років,— мовив гном.— Бачиш, приятелю, я прийшов на весілля. Тільки не хочу показуватися, надто мені піп не подобається. А чи до лиця молодій корона?

— Ще б пак, вона в ній немов королева.

— Мені теж так здається. Це корона давньої фінської королеви, що колись мешкала в замку Обу. Тільки ти нікому про це не кажи і взагалі не признавайся, що бачив мої скарби.

— Я мовчатиму,— пообіцяв сторож.

— Ну, я вже йтиму,— мовив гном.— Дякую за гостину. Тут дуже багато світла, краще піду до своєї затишної печери.

І гном подався додому.

Усе було б гаразд, якби старий Матс не випив забагато вина. Хміль ударив йому в голову, і він зовсім забув, що треба тримати язика на припоні. А тут як навмисне біля нього сіла тітка молодого, скупа-скупуща жінка. Їй кортіло дізнатися, звідки в молодої корона. Вона дуже шкодувала, що то не її син одружився з сторожевою правнучкою і не їй дістався той скарб.

— Навіть якщо ти знайшов корону в замку, все одно вона крадена,— почала тітка зачіпати сторожа.

— Нічого я не знайшов у замку і не я її подарував,— відповів сторож.

— Ви тільки послухайте його! А хто ж іще міг дати молодій такий коштовний дарунок? — не відступалася тітка.

— А вам що до того?

— Як то що мені до того? Я не хочу, аби люди казали, що ми породичалися із злодіями.

Старий Матс розсердився і розповів про гнома та про його скарби.

А тітці тільки того було й треба.

Вона покликала свого сина й сказала йому, що в баштовій печері заховані незчисленні скарби. І надумали вони вдвох негайно ж піти по них: боялися, що хтось їх випередить.

Мати й син узяли ліхтаря, лопату, мотузяну драбину і подалися до башти, звідки можна було спуститися до печери.

У підземеллі було темно, кожний їхній крок гучно відлунювався попід склепінням, і перелякані пацюки тікали до своїх нір. Лампа кидала

тьмяне світло на сірі стіни, вкриті пилюкою і павутинням. З баштової печери віяло холодом і пліснявою.

Тітка з сином на хвилю завагалися, потім розмотали драбину й почали спускатися вниз.

Коли це раптом лампа погасла, і вони опинилися в такій пітьмі, наче в мішку. І враз перед ними заблищало двоє зелених очей. То була кицька Мурця, але вони того не знали.

— Мабуть, краще нам вернутися,— тремтячи зі страху, прошепотіла тітка, і її син відразу ж погодився. Бо він був добрячий боягуз.

Та не встигли вони вилізти й на один щабель, як побачили маленького горбатого дідуся з довгою сивою бородою.

— Вітаю вас у своїй господі,— глузливо мовив він.— Дуже приємно, що ви заглянули до мене. Я вас тут і залишу назавжди. Поласились на мої скарби? Хочете вгледіти їх? Зараз побачите, тільки не дістанете. А оце Мурця. П'ятсот років тому вона теж була така зажерлива молодиця, як ти. І залишилася в мене через те, що й ти. Тільки що стала кішкою. Глянь, як блищать у неї очі. То вона радіє, що матиме товаришку. А сина твого я оберну на вовка, і він сидітиме разом з іншими злодіями, що теж зазіхали на моє добро.

Так тітка з сином залишилися назавжди в баштовій печері.

Але гном покарав і сторожа за його довгий язик. Другого ранку замість золотої корони його правнучка знайшла в скрині іржавого казанка.